

ҲАРБИЙ СУДЛАР ТОМОНИДАН КЎРИЛАДИГАН МАЪМУРИЙ-ОММАВИЙ ҲУҚУҚИЙ НИЗОЛАР: ҚОНУНЧИЛИК ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА АСОСИДА

Аминов Азиз Салимович

*Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги
Судьялар олий мактаби тингловчиси*

Аннотация: *Ушбу мақолада ҳарбий судлар томонидан кўриладиган маъмурий-оммавий ҳуқуқий низолар мазмуни, уларни тартибга солувчи миллий қонунчилик асослари ҳамда хорижий давлатлар тажрибаси таҳлил этилади. Шу орқали ҳарбий хизматчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишда ҳарбий судлар роли ва самарадорлигини оширишга доир таклифлар илгари сурилади.*

Калит сўзлар: *ҳарбий суд, маъмурий низо, оммавий ҳуқуқ, ҳарбий хизматчи, халқаро тажриба, суд ҳокимияти.*

Аннотация: *Абстрактный В статье анализируется содержание административно-публично-правовых споров, регулирующее их отечественное законодательство, а также опыт зарубежных стран. Таким образом, вносятся предложения по повышению роли и эффективности военных судов в защите прав военнослужащих.*

Ключевые слова: *военный суд, административный спор, публичное право, военнослужащий, международный опыт, судебная власть.*

Ҳарбий хизмат билан боғлиқ муносабатлар хусусий ва оммавий ҳуқуқ нормалари билан тартибга солинади. Шу муносабат билан ҳарбий хизматчилар ва ҳарбий қисмлар ўртасида ёки ҳарбий шахслар билан давлат идоралари ўртасида юзага келадиган маъмурий-оммавий ҳуқуқий низоларни ҳал этишда махсус суд органлари – ҳарбий судлар муҳим ўрин тутади.

Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, “Судлар тўғрисида”ги Қонуни, Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодекси, шунингдек, Ҳарбий судлар тўғрисидаги низо асосида ҳарбий судлар ташкил этилган. Уларнинг асосий вазифаси – ҳарбий хизматчиларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш, ҳарбий интизомни таъминлаш ва давлат ҳимоясини мустаҳкамлашдан иборат.

Маъмурий оммавий ҳуқуқий низолар – бу фуқаро (ёки хизматчи) билан давлат идораси ўртасида юзага келадиган ва маъмурий-ҳуқуқий нормалар орқали ҳал этиладиган низолардир.

Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодекснинг тегишли моддаларига кўра, ҳарбий хизматчилар ёки уларнинг ҳуқуқий ворислари томонидан ҳарбий хизматга оид масалалар юзасидан қонуний хатти-ҳаракатлар ёки қарорлар устидан берилган шикоятлар ҳарбий судлар томонидан кўрилади.

Ўзбекистон Республикаси Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодекснинг 31-моддасига кўра, Ўзбекистон Республикаси ҳарбий судлари қонун билан ўз ваколатига киритилган маъмурий ишларни кўриб чиқади.

Ўзбекистон Республикаси “Судлар тўғрисида”ги қонунига кўра, Ўзбекистон Республикасининг ҳарбий судлари тизими Ўзбекистон Республикаси Ҳарбий суди ва ҳудудий ҳарбий судлардан иборатдир.

Ўзбекистон Республикаси ҳарбий судлари ҳарбий қисмлар, қўшилмалар ва бирлашмаларнинг, ҳарбий бошқарув органларининг қўмондонлигига ҳамда ҳарбий бошқарув органлари қарорлари, ҳарбий мансабдор шахсларнинг ҳарбий хизматчиларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини бузувчи хатти-ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) устидан шикоятларни кўриши белгиланган.

Ҳарбий судлар фаолияти махсус нормалар билан бартибга солинганлиги боис кўпчилик суд ҳужжатлари билан танишиш ва илмий изланишлар олиб бориш имкониятини чеклайди.

Шу ўрида хорижий тажрибани таҳлил қилиш билан ҳарбий судларнинг маъмурий оммавий муносабатлардан келиб чиқадиган низоларни ҳал қилиш амалиётини таҳлил қиламиз.

Чунончи Россия Федерациясида ҳарбий судлар умумий суд тизими таркибида фаолият юритади ва ҳарбий хизматчилар иштирокидаги маъмурий низоларни кўради. Улар Россия Федерациясининг Маъмурий суд юритуви кодекси асосида фаолият олиб борадилар.

Германияда махсус ҳарбий маъмурий судлар мавжуд эмас, лекин ҳарбий хизматчилар оммавий ҳуқуқ соҳасидаги ҳар қандай низони маъмурий судларда кўриб чиқиш ҳуқуқига эгадирлар. Бунда хизматчиларнинг ҳуқуқий мақоми ва уларнинг алоҳида суд муҳофазаси кафолатланган.

АҚШда ҳарбий хизматчилар учун “Uniform Code of Military Justice” (UCMJ) асосида ҳарбий судлар ташкил этилган. Маъмурий хусусиятдаги ишларни кўришда ички апелляция органлари мавжуд бўлса-да, конституциявий ҳуқуқларни бузилиши ҳолатида фуқаролик суд тизимига мурожаат қилиш мумкин.

Ҳарбий судлар томонидан маъмурий-оммавий ҳуқуқий низоларнинг кўриб чиқилиши, ҳарбий хизматчиларнинг ҳуқуқий ҳимоясини кучайтиради, уларнинг давлат органлари қарорларидан мустақил ва адолатли тарзда шикоят қилиш имкониятини беради.

Хорижий тажрибани ўрганиш билан ҳарбий судлар фаолиятини такомиллаштириш оид қўйидаги таклифларни амалга ошириш, яъни ҳарбий судларда маъмурий ишлар бўйича ихтисослашувни кучайтириш, суд жараёнларида шаффофликни таъминлаш, хизматчиларга ҳуқуқий ёрдам кўрсатишнинг институционал асосларини мустаҳкамлаш ва хорижий тажрибаларни ўрганиш асосида миллий қонунчиликни такомиллаштириш зарур деб ҳисоблаймиз.

Хулоса:

Маъмурий-оммавий ҳуқуқий низолар ҳарбий хизматчилар учун фаолиятнинг муҳим ҳуқуқий жиҳатларидан биридир. Ҳарбий судларнинг бу соҳадаги самарали фаолияти нафақат хизматчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, балки армиянинг умумий ҳуқуқий маданиятини оширишга хизмат қилади. Халқаро тажриба бу соҳада ислоҳотларни амалга оширишда муҳим манба бўлиб хизмат қилиши мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси.
<https://www.lex.uz/docs/3523891>
2. Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодекси. <https://www.lex.uz/docs/3527353>
3. Ўзбекистон Республикасининг Судлар тўғрисидаги қонуни.
<https://www.lex.uz/docs/3227353>